

Verbotonalni model rehabilitacije i odgoja i obrazovanja učenika oštećena sluha i/ili govora s posebnim osvrtom na rad u Osnovnoj školi Poliklinike SUVAG, Zagreb

---

Bakota, Koraljka; Pavičić Dokoza, Katarina; Bilonić Milošević, Silvana

Source / Izvornik: **Acta Iadertina, 2022, 19, 265 - 279**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.15291/ai.4103>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:257:746392>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-02-21**

Repository / Repozitorij:

[SUVAG Polyclinic Repository](#)

Verbotonalni model rehabilitacije i odgoja i obrazovanja učenika oštećena sluha i/ili govora s posebnim osvrtom na rad u osnovnoj školi poliklinike SUVAG, Zagreb

Koraljka BAKOTA

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG, Zagreb

Katarina PAVIČIĆ DOKOZA

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG, Zagreb

Silvana BILONIĆ MILOŠEVIĆ

Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG, Zagreb

---

UDK: 376-056.263

616.28-008.14-053.5+ 616.89-008.434-053.5

DOI: 10.15291/ai.4103

STRUČNI ČLANAK

Primljeno: 24.11.2022.

SAŽETAK

KLJUČNE RIJEČI:

verbotonalni model odgoja i obrazovanja, verbotonalna rehabilitacija slušanja i govora, učenici oštećena sluha i/ili govora

Verbotonalna metoda, koja se provodi kao bazična metoda rada u rehabilitacijskim i odgojno-obrazovnim postupcima u Poliklinici SUVAG, temelji se na strukturalističkom pristupu govornoj komunikaciji. Primjenjuje se u radu s osobama oštećena sluha ili osobama s govorno-jezičnim ili pak komunikacijskim poremećajima. Načela verbotonalne metode utkana su u sve rehabilitacijske i metodičke postupke koji se provode u Poliklinici SUVAG, pa tako i u Osnovnoj školi Poliklinike SUVAG, o čijim se posebnim uvjetima školovanja govori u radu. Slušanje je baza govora i jezika, a time i komunikacije. U Službi za medicinsku rehabilitaciju djece školske dobi i u Osnovnoj školi Poliklinike SUVAG logopedi, audiorehabilitatori i verbotonalni stručnjaci provode rehabilitaciju slušanja i govora po verbotonalnoj metodi akademika Petra Guberine. Specifični rehabilitacijski i obrazovni verbotonalni postupci provode se uz uporabu verbotonalnih elektroakustičkih aparata i specijalizirane opreme. U kompleksnoj rehabilitaciji unutar koje je i Osnovna škola, provode se posebni verbotonalni postupci kao što su stimulacije pokretom i glazbene stimulacije (fonetska ritmika). Učenici viših razreda imaju

izborne predmete Kulturu govora i Vizualnu i medijsku kulturu kojima se potiče govorno-jezični razvoj i komunikacija. Poštujući načela verbotonalne metode koja podrazumijevaju djecu i učenike kao aktivne sudionike svih procesa vođenih od verbotonalnih stručnjaka raznih profila, osigurava se profesionalnost i uspješnost rehabilitacije i nastave.

UVOD

Osnovna škola Poliklinike SUVAG dio je Odjela odgoja i obrazovanja djece oštećena sluha i /ili govora uz primjenu verbotonalne metode u Poliklinici SUVAG. U njoj se primarno školuju učenici s oštećenim sluhom i učenici s govorno-jezičnim poremećajima. Sve aktivnosti u okviru Osnovne škole dio su kompleksne rehabilitacije koja je strukturirana tako da učenik kroz individualnu i grupnu rehabilitaciju što prije ostvari uvjete za povratak u matičnu školu i ambulantnu rehabilitaciju s intencijom završetka rehabilitacijskog procesa.

Učenici se u OŠ Poliklinike SUVAG školuju prema:

- redovitom programu uz individualizirane postupke - čl. 5. st. 7. *Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*
- redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke - čl. 6. st. 8. *Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju* (Narodne novine, 2015).

Kako se oba programa provode u svim redovitim osnovnim školama Republike Hrvatske, cilj rada je predstavljanje posebnih uvjeta školovanja u Poliklinici SUVAG u Zagrebu.

Zdravstvene usluge koje učenici OŠ Poliklinike SUVAG svakodnevno koriste spadaju u posebne uvjete, a namijenjene su učenicima kojima je, s obzirom na vrstu i stupanj poremećaja, potrebna intenzivna kompleksna rehabilitacija slušanja i govora. Redovita nastava koja se odvija u posebnim uvjetima podrazumijeva manji broj učenika u razrednom odjeljenju, korištenje verbotonalne elektroakustičke opreme u razredu i primjenu verbotonalne metode - kako u grupnim rehabilitacijskim postupcima tako i u odgojno-obrazovnom procesu. Svi učenici u Poliklinici SUVAG obavljaju medicinsku dijagnostiku, i to otolaringološku, fonijatrijsku, audiološku, logopedsku, neurološku, neuropedijatrijsku, psihologijska ispitivanja, a prema potrebi i fizijatrijsku i psihijatrijsku dijagnostiku.

INDIVIDUALNA REHABILITACIJA

Služba za medicinsku rehabilitaciju djece školske dobi dio je Odjela medicinske dijagnostike i rehabilitacije slušanja i govora Poliklinike *SUVAG* u Zagrebu. U Službi za medicinsku rehabilitaciju djece školske dobi svakodnevno govorno-jezičnu i slušno-govornu rehabilitaciju provode logopedi i audiorehabilitatori radeći po verbotonalnoj metodi.

Specifični verbotonalni rehabilitacijski postupci provode se uz upotrebu verbotonalnih elektroakustičkih aparata i specijalizirane opreme. Elektroakustička oprema omogućava učinkovit prijenos zvučne poruke te prilagodbu frekvencijske i intenzitetske karakteristike mogućnostima svakog djeteta kako bi se što bolje iskoristile njegove slušne sposobnosti (Zorić i Pavičić Dokoza, 2007; Zorić i sur., 2014).

Ideja verbotonalne metode kreće od govora kao sustava strukturalno jedinstvenog odašiljanja i primanja multisenzoričkih poruka te komunikacijskog lanca: odašiljanje (rehabilitator), prijenos (elektroakustički aparat), percepcija (učenik/korisnik) i reprodukcija (učenik/korisnik). U uporabi verbotonalnih elektroakustičkih aparata, verbotonalni stručnjaci imaju velike mogućnosti u biranju optimalnog slušnog polja. Izbor aparata uvjetuju dijagnostički nalazi kao i razina rehabilitacijskog procesa u kojem se učenik/korisnik nalazi. Od rane rehabilitacije pa nadalje, najveća pozornost posvećuje se stimuliranju i razvijanju slušnih sposobnosti koje su temelj uspješnog razvoja govora. Zvuk i pokret dio su svakog govornog jezika. Nositelji govornog signala su ritam, intonacija, trajanje, pauza, napetost i intenzitet. Slušanje je baza govora i jezika, a time i čitanja i pisanja koje su osnove dobrog akademskog uspjeha učenika/korisnika. Provođenje individualne rehabilitacije slušanja i govora djeluje na sve navedene procese važne za slušni i govorno-jezični razvoj.

Osnovni je cilj individualne rehabilitacije razvoj što učinkovitije prirodne govorne komunikacije koja učeniku/korisniku omogućuje uključivanje u uobičajene socijalne aktivnosti. Pri tome se putem svih osjetnih kanala (slušnog, vizualnog, taktalnog, proprioceptivnog i vestibularnog), uz pomoć elektroakustičke opreme, omogućuje stvaranje najpovoljnijih uvjeta za govornu komunikaciju. Logopedi i audiorehabilitatori u individualnoj rehabilitaciji rade svakodnevno na poboljšanju slušanja, komunikacije, govora, jezika, te spoznajnih i motoričkih sposobnosti koje podupiru govorno-jezični razvoj.

PRIMJENA VERBOTONALNE METODE U ODGOJU I OBRAZOVANJU

Usvojene vještine čitanja i pisanja, kao i računanja, ključ su za stjecanje znanja i razumijevanje prirodnih i društvenih odnosa zajednice i okoline, ali i obitelji i osobnih doživljaja. Realizacija rehabilitacijskih ishoda u kompleksnoj rehabilitaciji jednako je važna kao i realizacija odgojno-obrazovnih ishoda, a radi se o vrlo povezanim i međusobno ovisnim procesima.

Verbotonalna metoda podrazumijeva multisenzorički pristup, kako u razvoju slušanja i govora tako i u usvajanju akademskih znanja, vještina i kompetencija. Svaka aktivnost prožeta je poticanjem slušanja i razvijanjem auditivne pažnje usmjerene na razvoj auditivnih sposobnosti i, posljedično, govornog izričaja (Guberina, 2010). Iako se u ovom radu ne govori o samoj verbotonalnoj metodi, vrijedno je spomenutu od kojih je temeljnih postulata krenula i razvila se.

Akademik Petar Guberina u svom je radu *Metodologija verbotonalnog sistema* (1966) definirao verbotonalni sistem sa strukturalnog stajališta. Parametri koji se odnose na govorne glasove (vrijeme, frekvencija, intenzitet, tijelo u smislu tjelesne vodljivosti ili koštane vodljivosti, napetost i pauza) čine osnovne parametre verbotonalnog sustava kojemu je percepcija polazno ishodište. Parametri koji se odnose na percepciju govornih glasova imaju u verbotonalnom sustavu posebno značenje zbog mogućnosti međusobnih kombinacija i integracije osjeta iz različitih osjetnih modaliteta duž slušnog puta (Guberina, 1966). Detektiranje, potom i kombiniranje svih strukturalnih elemenata komunikacijskog lanca (vrednote govornog jezika) te, posebno, naglašavanje tijela kao receptora i prijenosnika, temelj je verbotonalne metode u kontekstu razvoja slušanja i govora koji je utkan u sve rehabilitacijske i nastavne postupke.

Verbotonalna metoda koja se primjenjuje u tzv. verbotonalnom razredu uključuje integriranu rehabilitaciju i podučavanje multisenzoričkim putem (Bilović Milošević i Bakota, 2022). Sadržaj se mijenja ovisno o dobi učenika i obrazovnim ishodima, dok se rehabilitacijski postupci odvijaju po utvrđenom algoritmu, ali - metodički gledano - u vrlo raznolikim formama. Svi stručnjaci koji su uključeni u proces rehabilitacije i odgoja i obrazovanja (logopedi, audiorehabilitatori, verbotonalni učitelji, fonetski ritmičari, psiholozi, pedagozi, socijalni radnici, kineziterapeuti, fizioterapeuti) nastoje uskladiti rehabilitacij-

ske i odgojno-obrazovne ishode tako da se pojedine teme ili cjeline obrađuju kroz različite metode rada.

Određivanje teme koja je najčešće povezana s nastavnim sadržajem početna je točka od koje interdisciplinarni tim Osnovne škole Poliklinike SUVAG kreće u određivanje rehabilitacijskih i odgojno-obrazovnih ishoda i metoda rada. U duhu verbotonalne doktrine, prilagođavaju se sve aktivnosti s obzirom na vrstu i stupanj teškoće te kronološke dobi učenika, uvažavajući pritom specifičnosti karakteristične za svako pojedino razredno odjeljenje, ali i individualno za svakog učenika.

Kroz jedan primjer nastavnih jedinica za drugi razred mjeseca studenog, iz nastavnog predmeta Matematike (*Narodne novine*, 2019), mogu se vidjeti neke od posebnosti rada u Osnovnoj školi Poliklinike SUVAG. Odabrane nastavne jedinice su Zbrajanje i oduzimanje u skupu prirodnih brojeva do 100 i Služenje jedinicama za novac. Svaka aktivnost uglavnom počinje s provođenjem slušnih vježbi. Slušne vježbe u grupi mogu se provoditi uz korištenje verbotonalne elektroakustične opreme - prvo bez uključenja vizualnih komponenta, a potom i s vizualnim komponentama. Vježba slušanja može se provoditi na početku sata, slušanjem kratkih priča, u ovom primjeru na temu zbrajanja i oduzimanja do sto. Kao primjer jedne od takvih kratkih priča je i *Stotica krasotica*.

STOTICA KRASOTICA

Koraljka Bakota

Stotica koja je mislila da je krasotica, znala je okrenuti leđa deseticama i jedinicama. Nije se htjela družiti s njima. Mislila je da je ljepša i pametnija od njih.

„Ja sam najljepša od svih brojeva!“ - uvjerala je stotica ostale brojeve.

„Imam dvije nule!!“

Jedinica koja je bila jako daleko od stotice, upita - „Imaš dvije mule??“ -

Pedesetica se nasmije i kaže: „Ma ne mule, nego nule!!“

Sve desetice se dogovore da stotici moraju pokazati da se ne ponaša lijepo.

Deset, dvadeset, trideset, četrdeset, pedeset, šezdeset, sedamdeset, osamdeset i devedeset uvrijeđeno se odmaknu od stotice i viknu joj:

„Stotice krasotice, zar ne vidiš koliko je nas prije tebe? Da nema nas, ne bi bilo

ni tebe niti tvoje ljepote.“

Stotica promisli i shvati da se nije lijepo ponašala. Pruži ruke deseticama i pozove ih:

„Desetice i jedinice, pa što bih ja bez vas! Oprostite mi! Bila sam umišljena i nepristojna.“

„ Hajmo svi zapjevati i zaplesati !“ – uzvikne dvadesetica!

„ Hajmo!“ – viknu istovremeno sve jedinice i desetice!

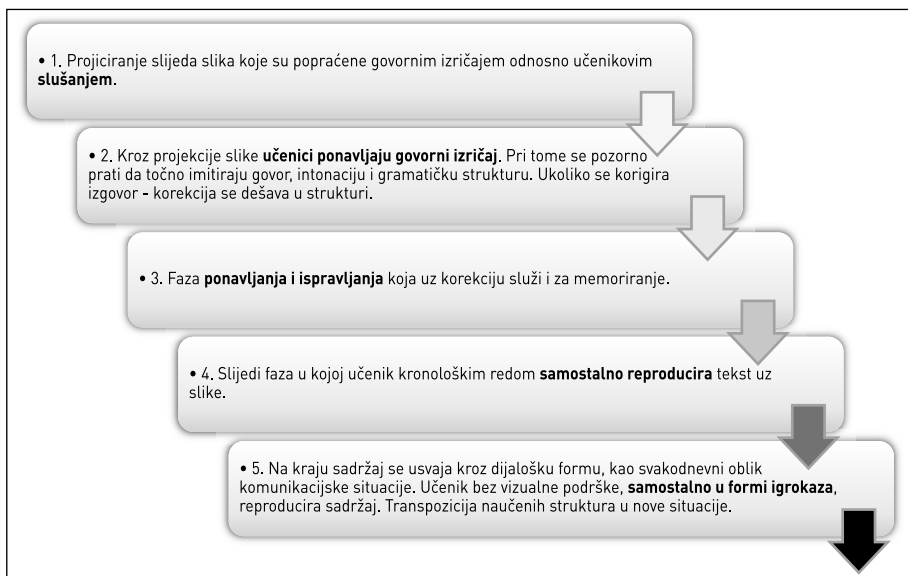
Svih sto brojeva (a toliko ih ima u stotici) prime se za ručice i veselo zapjevaju i zaplešu.

Priče najčešće učitelj pročita barem dva puta, ali se mogu i odabrati iz repozitorija i slušati (HRT, 2022). Priče se mogu napisati zajedno s učenicima, ali i učenici mogu osmisliti svoju kratku priču uz vođenje verbotonalnog stručnjaka ili rehabilitatora (koji će korigirati eventualne pravopisne i gramatičke pogreške) te ju potom pročitati ili pak snimiti. Snimanjem se daje učenicima mogućnost da je više puta poslušaju i kod kuće. Ovakve kratke priče koje učenici slušaju korisne su u poboljšanju auditivno-perceptivnih vještina učenika. Slušanje priče je najčešće u početnom djelu sata i tada se najviše koriste verbotonalni elektroakustički uređaji čija uporaba poboljšava fonemsku diskriminaciju, lokalizaciju/lateralizaciju zvuka i intonacijski aspekt govora (Lanc i sur., 2012). Uz prethodno objašnjenje novih pojmova (u navedenoj priči to će biti *krasotica*, *umišljena* i *mula*) učenici, nakon slušanja priče, mogu prepoznati, i na osnovi auditivnog praćenja i pamćenja, ponoviti zadanu riječ ili rečeničnu strukturu.

Vježbe slušanja mogu uključivati primjerice i vježbe izricanja prvog ili posljednjeg glasa u zadanoj riječi koja se odnosi na brojeve do sto, ili odgovaranje punim rečenicama na pitanja, npr.: Koliko jedna stotica ima desetice? Koje su parne desetice do 100? Koje su neparne desetice do 100? Učenik odgovara punom rečenicom i može se (ali i ne mora) pritom služiti brojevnim pravcem.

Slikopriče su sastavni dio rada svakog VT stručnjaka pa se i ovdje mogu izraditi iste, s više ili manje elemenata. Slikopriče se u verbotonalnoj praksi koriste od samih početaka razvoja metode, i to u audiovizualnoj globalnostrukturnoj metodi (AVGS) koja se primjenjuje u učenju stranih jezika, ali je jednako tako učinkovita pri usvajanju materinskog jezika kod djece oštećena sluha i govora. Rad po AVGS metodi odvija se u nekoliko faza.

DIJAGRAM 1. Faze audiovizualne globalnostrukturalne metode

Slikopriče mogu izraditi i učenici na satu likovne kulture ili u sklopu izvannastavnih aktivnosti.

Od slušnih vježbi, verbotonalni stručnjaci često uvježbavaju računske operacije na način pridruživanja broja zadanim zvučnim signalima. S učenicima se unaprijed dogovore akustički signali za znamenke mjesnih vrijednosti (jediničice, desetice, stotice). Isti signali mogu se kasnije koristiti i u fonetskoj ritmici. Zadaci se mogu postaviti tako da se koriste elementi iz okruženja. Oni su zbog zornosti i konkretnosti vrlo korisni jer nastavnom sadržaju daju razumljivost. Primjerice, na razredni namještaj mogu se zalijepiti brojevi koji označavaju vrijednost klupa ili stolica i oduzimanje i zbrajanje može se vježbati upravo koristeći takve konkretne primjere. Kod ponavljanja i uvježbavanja, može se odraditi i vježba brojanja po zadanom kriteriju s ciljem automatizacije. Nastavni sat se može završiti dramatizacijom priče s početka sata u kojoj će svi učenici dobiti svoju malu ulogu ili se na izvannastavnoj aktivnosti Dramatizacije može postaviti i uvježbati novi igrokaz.

Dramski izraz kao verbotonalni terapijski postupak provodi se cjelovito ili segmentalno u svim odgojno-obrazovnim i rehabilitacijskim procesima. Tim verbotonalnim postupkom se postiže da je govorna situacija percipirana svim osjetilima, proživljena i izrečena verbalnim i neverbalnim govorom (Dulčić i

sur., 2012; Bakota i sur., 2021). Kroz dramatizaciju potiče se samopouzdanje te proces stjecanja vjere u vlastite sposobnosti (Bekavac i Balić, 2019). Djeca uče prepoznati svoje snage i slabosti, kao i postaviti ciljeve i slijediti ih (Bakota i sur., 2021). U izvannastavnoj aktivnosti Dramatizaciji, mogu se uvježbavati svakodnevni govorno-jezični obrasci te komunikacija (Dulčić i sur., 2013).

Vezano za nastavni sadržaj, osim motiva iz priče koju su učenici slušali, mali igrokazi mogu se odigrati na zadanu temu, npr. kao kupovina na tržnici, u trgovini i slično i pritom će učenici zbrajati i oduzimati do sto, ali i uvježbavati komunikaciju u svakodnevnoj situaciji u kontroliranim uvjetima. Uloge mogu biti različite, od toga da se u trgovini može pojaviti lopov, do toga da treba starijem gospodinu pomoći oko zbrajanja novca.

VT stručnjak će temu Zbrajanje i oduzimanje do sto moći dobro povezati s međupredmetnim temama vezanim za poduzetništvo ili s likovnom kulturom. Učenici mogu dobiti npr. zadatak da izrade svoj novac s apoenima do sto. Tu se može primijeniti grupni rad u kojemu će učenici zajedno izraditi svoju „valu-tu“ – pritom će u spontanoj komunikaciji opisati svoje novčanice, navesti gdje će koristiti svoje novce, što će sve moći kupiti i slično.

Nastavnu cjelinu Zbrajanje i oduzimanje u skupu prirodnih brojeva do 100 mogu obraditi i fonetski ritmičari. Fonetska ritmika naziv je posebnih rehabilitacijskih postupaka u verbotonalnoj metodi koji se temelje na fonetskim i akustičkim karakteristikama glasova govora te na tijelu kao njihovu ostvarenju u prostoru (Kršić i Merey Sarajlija, 2021; Čolić i Klarić Bonacci, 2021). Fonetsku ritmiku čine stimulacije pokretom i glazbene stimulacije. Temelji oba rehabilitacijska postupka jesu poticanje sinestezije, tj. sposobnost povezivanja različitih osjetilnih informacija.

Još je 1985. godine akademik Petar Guberina istaknuo ulogu sinestezije s obzirom na prostorno-vremensku dimenziju ističući kauzalnost između dominacije prostora, mentalnog razvoja, motoričkog razvoja i razvoja afektivnosti. Senzomotorna inteligencija omogućava djetetu postavljanje u prostor, shvaćanje prostora i svojega odnosa prema stvarima, prema vanjskom svijetu (Guberina, 1999). Polazeći od činjenice da u komunikaciji participira cijelo tijelo s cjelokupnom motorikom i senzoričkom, svi su postupci VT-i metode u radu s djecom oštećenog sluha i govora usmjereni razvoju motorike i sensorike. Tako, osim što se u grupnom radu posebna pažnja posvećuje razvoju auditivne i vizualne percepcije, koriste se i vježbe za razvoj vještine taktilne, olfaktorne i kinestetske percepcije te spaciocepcije (Kršić i Merey Sarajlija, 2021).

Dok stimulacije pokretom kreću od „osvajanja prostora“, glazbene stimulacije kreću od ritma i pjevanja, filogenetski i ontogenetski starijeg oblika izražavanja. Ritam i pjevani glas važni su za dobar i pravilan razvoj govora djeteta – oni su njegov prvi zvučni doživljaj i njima se lakše dopre do afektivnih oblika izražavanja (Šmit, 2001).

Fonetska glazbena optimala ili brojalice glavni je alat ovog postupka. Brojalice imaju višestruku ulogu u razvoju govora. Zbog glazbenog ritma koji u brojatici dominira djeca lakše i angažiranije prate tijek aktivnosti. To rezultira postupnim produženjem pažnje i osvještavanjem aktivnog slušanja (Čolić i Klarić Bonacci, 2021). Stihovi, pjesmice i brojalice korisni su za jezični razvoj djeteta ne samo zato što bude i održavaju djetetovu slušnu pažnju, nego i zato što daju jasnu gramatičku strukturu jezika, razvijaju osjećaj za slog, razvijaju fonematski sluh, olakšavaju učenje teksta „napamet“, a i razvijaju neke predvještine čitanja i pisanja (Rade, 2002). Učenicima više kronološke dobi fonetska ritmika pomaže da govorne vještine budu usvojene na višoj kognitivnoj i komunikacijskoj razini, čitanje postaje interpretativnije, suptilnije i sugestivnije, a pisanje je sve strukturiranije, ekspresivnije i slojevitije, sa sve manje pravopisnih i gramatičkih pogrešaka.

U Osnovnoj školi Poliklinike SUVAG svi učenici od prvog do osmog razreda imaju stimulacije pokretom i glazbene stimulacije inkorporirane u tjedni raspored sati.

Brojne su mogućnosti koje fonetski ritmičari mogu primijeniti u navedenoj nastavnoj cjelini. U glazbenoj stimulaciji može se, uz razne brojalice i pjesmice, koristiti i slušna vježba u kojoj će se unaprijed odrediti zvuk koji se odnosi na određeni broj. Kroz ovu vježbu i fonetski ritmičari uvježbavaju slušnu pažnju i radnu memoriju. Zvuk zvona može biti oznaka za desetice, a zvuk pljeska rukama za jedinice pa se tako zadatak 62 – 2 može prikazati na način da učenik šest puta zazvoni i dva puta pljesne, digne oznaku – i dva puta pljesne. Ovisno o dogovoru, učenici mogu odgovoriti punom rečenicom, ili napisati rješenje, ili ga mogu izvesti u zadanom ritmu. U stimulacijama pokretom cijeli postupak se odvija u prostoru, a aktivnost je i mentalna i fizička. Pokreti su osmišljeni tako da se operacije zbrajanja i oduzimanja do sto provode kroz igru u prostoru i istovremeno se osvještavaju i uvježbavaju odnosi, kao što su npr. ispred – iza, gore – dolje, lijevo – desno, naprijed – nazad, više – manje. Primjerice, kretanjem u prostoru prema naprijed dolazi do zbrajanja, dok se prema natrag odvija oduzimanje; veliki koraci su desetice, mali jedinice i sl.

Krećući se u prostoru određenom dinamikom i u određenim formama, djeca šire spoznaju o sebi i okolini. Aktivnosti se provode tako da su zadatci usmjereni na iskustveno učenje. Uvijek i u svakom segmentu rada potiče se razvijanje komunikacije, s naglaskom na razvoj govora i jezika. U svrhu poticanja govorno-jezičnog razvoja učenika u Poliklinici SUVAG provode se, između ostalih, izborni predmeti Kultura govora i Vizualna i medijska kultura. Kultura govora je izborni predmet za učenike od 5. do 8. razreda.

Temeljni razlog kreiranja i uvođenja nastave Kulture govora bio je poticanje i razvijanje učenikovih komunikacijskih sposobnosti. Razvoj spontanog govornog izraza, uz razvijanje jezičnih sposobnosti i vještina u svakodnevnom sporazumijevanju, polazište je, ali i ishod nastave Kulture govora. Govorne vježbe koje se provode u ovom predmetu usmjerene su na govornu ekspresiju te fonetsku i lingvističku progresiju. S učenicima se provode različiti tipovi govornih vježbi, kao npr.: čitanje, recitiranje, razgovaranje, opisivanje, prepričavanje, pričanje, izvještavanje, dramatizacija i sl. (Dulčić i sur., 2012). Vizualna i medijska kultura osmišljena je da potiče dječju kreativnost u kontekstu korištenja suvremenih tehnologija u okviru medijskog komuniciranja. Kroz ovaj izborni predmet učenici se pobliže upoznaju s nekim vizualnim (novine, časopisi, internetske stranice) i audiovizualnim (animirani film) medijima te njihovom ulogom u javnoj komunikaciji.

Kod djece i učenika koji imaju poteškoća u komunikaciji posebno je izazovno razvijati socijalne vještine koje se odnose na sposobnost uključivanja u složene društvene aktivnosti. Neprestano isticanje pozitivnog utjecaja na zajednicu i okoliš uloga je koja je ugrađena u sve aktivnosti. Socijalne vještine se razvijaju u svim situacijama; učenici se usmjeravaju i potiču na izražavanje svojih stavova, emocija, razmišljanja. Povezane su i s pismenošću koja se odnosi na sposobnost čitanja, smisleno korištenje riječi, brojeva, slika i simbola te razumijevanja pročitaneog teksta i kreiranje vlastitog teksta. Iz svega navedenog, mogu se prepoznati neke metode rada i aktivnosti koje se provode u redovitim školama. No, posebni uvjeti koji se odnose na provođenje verbotonalne rehabilitacije i nastave uz korištenje verbotonalne elektroakustičke opreme te manji broj učenika u razrednom odjeljenju, specifičnosti su rada OŠ Poliklinike SUVAG.

U tim uvjetima verbotonalni stručnjaci imaju mogućnost sa svim učenicima više puta ponoviti svaku aktivnost i pritom ju prilagoditi potrebama i mogućnostima svakog učenika, ali i razrednog odjeljenja koji kao skupina ima svoju

specifičnu grupnu dinamiku, kao i raznolike potrebe.

Rehabilitacija, odgoj i obrazovanje u Poliklinici SUVAG osnažuje se interdisciplinarnom suradnjom unutar i između različitih struka te u suradnji s institucijama raznih profila, kao i otvorenim pristupom prema obiteljima, ali i široj zajednici.

ZAKLJUČAK

Verbotonalni model rehabilitacije i odgoja i obrazovanja učenika oštećena sluha i/ili govora jedinstven je po svom integrativnom pristupu učeniku s teškoćama u razvoju. Temelji se na znanstvenim spoznajama te svojim multidisciplinarnim diskursom obuhvaća sve važne razvojne segmente djeteta, s posebnim fokusiranjem na vrstu i stupanj teškoće.

Osnovna škola Poliklinike SUVAG organizacijska je sastavnica Poliklinike SUVAG u kojoj se rehabilitiraju i školuju učenici u okviru kompleksne rehabilitacije koja je intenzivna, kontinuirana i slojevita. S obzirom da je riječ o učenicima koji se školuju po redovitom programu, ali u posebnim uvjetima školovanja, istaknute su neke od specifičnih metoda rada po verbotonalnom principu. Posebni uvjeti koji se provode u OŠ Poliklinike SUVAG u okviru kompleksne rehabilitacije koja uz individualnu rehabilitaciju slušanja i govora podrazumijeva i grupne verbotonalne rehabilitacijske postupke, u praksi znače svakodnevnu primjenu slušnih, govornih, jezičnih i kognitivnih vježbi - s posebnim naglaskom na razvijanje socijalnih vještina.

Prikazom nekih segmenata rada u Osnovnoj školi Poliklinike SUVAG, kao i specifičnostima koje se odnose na posebne uvjete školovanja učenika oštećena sluha i/ili govora, istaknuti su verbotonalni postupci na primjeru jedne nastavne cjeline redovitog predmetnog kurikuluma iz nastavnog predmeta Matematike.

Svi verbotonalni postupci usmjereni su razvoju slušanja i govora. Razvoj govora potiče razvoj mišljenja, a kognitivno strukturiranje dovodi do emocionalnog pa je tako, u suštini, riječ o holističkom djelovanju na sve inherentne aspekte razvoja djeteta.

LITERATURA

- BAKOTA, K., S. PIRKIĆ, Z. ŠIMUNOVIĆ, K. ŠMIT. (2021). Dramski izraz kao terapijski postupak u verbotonalnoj metodi. U: Pavičić Dokoza, K. (ur.) *Verbotonalni razgovori* (107–118). Zagreb: Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG.
- BEKAVAC, A., T. BALIĆ. (2019). Od dramatizacije do predstave u nastavi engleskoga jezika. *Strani jezici: časopis za primijenjenu lingvistiku*. 48 (4): 223–235.
- BILONIĆ MILOŠEVIĆ, S., K. BAKOTA. (2022). Verbotonalni razred. U: Pavičić Dokoza, K. (ur.) *Izazovi moderne logopedije – perspektiva i iskustva logopeda današnjice: zbornik sažetaka* (288–289). Split: Hrvatsko logopedsko društvo.
- ČOLIĆ, V., N. KLARIĆ BONACCI. (2021). Glazbene stimulacije. U: Pavičić Dokoza, K. (ur.) *Verbotonalni razgovori* (79–89). Zagreb: Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG.
- DULČIĆ, A., K. BAKOTA, K. PAVIČIĆ DOKOZA, L. ČILIĆ BURUŠIĆ. (2012). *Verbotonalni pristup djeci s teškoćama sluha, slušanja i govora*. Zagreb: ArTresor.
- DULČIĆ, A., K. PAVIČIĆ DOKOZA, K. BAKOTA, Z. ŠIMUNOVIĆ, G. KOŠČEC. (2013). *Od teškoća do kaleidoskopa mogućnosti*. Zagreb: ArTresor.
- GUBERINA, P. (1966). Metodologija verbotonalnog sistema. *Govor*. 1 (1): 5–19.
- GUBERINA, P. (1999). *Uloga tijela u učenju stranih jezika*. Zagreb: Poliklinika SUVAG.
- GUBERINA, P. (2010). *Govor i čovjek: verbotonalni sistem*. Zagreb: Poliklinika SUVAG; ArTresor.
- HRT (2022). Priča za velike i male, Hrvatski radio. <https://radio.hrt.hr/slusao-nica/prica-za-velike-i-male> (pristupljeno: 24.listopada 2022.).
- KRŠIĆ, S., D. MEREY SARAJLIJA. (2021). Stimulacije pokretom. U: Pavičić Dokoza, K. (ur.) *Verbotonalni razgovori* (91–106). Zagreb: Poliklinika za rehabilitaciju slušanja i govora SUVAG.
- LANC, S., M. BARUN, M. HEĐEVER, A. BONETTI. (2012). Poremećaj slušnog procesiranja u djece. *Logopedija*. 3 (1): 31–34.
- Narodne novine (2015). *Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju*. <https://narodne-novine.nn.hr/>

- clanci/sluzbeni/2015_03_24_510.html (pristupljeno 29.rujna 2022.).
- Narodne novine (2019). *Odluka o donošenju Kurikuluma za nastavni predmet Matematike za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_146.html (pristupljeno 8. listopada 2022.).
- RADE, R. (2002). *Malo dijete i prostor: igranje bez igračaka*. Zagreb: Foto marketing.
- ŠMIT, M. B. (2001). *Glazbom do govora*. Zagreb: Naklada Haid.
- ZORIĆ, A., K. PAVIČIĆ DOKOZA. (2007). *Kako D postaje R*. Zagreb: Alinea.
- ZORIĆ, A., P. KNEŽEVIĆ, I. ARAS. (2014). *Rascjepi usne i nepca: multidisciplinarni pristup*. Zagreb: Medicinska naklada.

VERBOTONAL MODEL OF REHABILITATION AND EDUCATION OF STUDENTS WITH IMPAIRED HEARING AND/OR SPEECH WITH SPECIAL REVIEW OF THE WORK IN THE SUVAG POLYCLINIC ELEMENTARY SCHOOL, ZAGREB

Koraljka BAKOTA

Hearing and Speech Rehabilitation Polyclinic SUVAG, Zagreb

Katarina PAVIČIĆ DOKOZA

Hearing and Speech Rehabilitation Polyclinic SUVAG, Zagreb

Silvana BILONIĆ MILOŠEVIĆ

Hearing and Speech Rehabilitation Polyclinic SUVAG, Zagreb

ABSTRACT

KEYWORDS:

*verbotonal model of
education, verbotonal
rehabilitation of hearing
and speech, hearing and
/ or speech impaired
students*

The verbotonal method, which is implemented as a basic method of work in rehabilitation and educational procedures at SUVAG Polyclinic, is based on a structuralist approach to spoken communication. It is used in working with hearing impaired students or students with speech-language or communication disorders. The principles of the verbotonal method are woven into all rehabilitation and methodical procedures carried out in the SUVAG Polyclinic, including in the SUVAG Polyclinic Elementary School, whose special educational conditions are discussed in the paper. Listening is the basis of speech and language, and thus of communication. In the Service for Medical Rehabilitation of School-Age Children and in the SUVAG Polyclinic Elementary School, speech therapists, audio rehabilitators and verbotonal experts carry out rehabilitation of hearing and speech according to the verbotonal method of academician Petar Guberina. Specific rehabilitation and educational verbotonal procedures are carried out with the use of verbotonal electroacoustic devices and specialized equipment. Special verbotonal procedures such as movement stimulation and musical stimulation (phonetic rhythms) are carried out in more complex rehabilitation, which includes the Elementary School. Students in higher grades have optional courses Speech culture and Visual and media culture, which encourage speech-language development and communication skills. Respecting the principles of the verbotonal method, which include children and students as active participants in all processes led by verbotonal experts of various profiles, ensures the professionalism and success of rehabilitation and teaching.